

Журавка О. С. Пруденційне регулювання страхової діяльності [Текст] / О.С. Журавка // Соціальні економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір : збірник наукових праць / НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2013. - Вип. 1(99). - С. 139-146

Yurchenko V. P.

The theoretical aspects of the methodology of the cost of production

The approaches to the methodology of the cost of production, a list of methods of cost accounting and management decisions.

Key words: costs, production costs, method of accounting, cost management.

Юрченко Вікторія Петрівна – аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 368:330

О. С. Журавка

ПРУДЕНЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено особливості пруденційного режиму регулювання у страховій діяльності в європейських країнах, окреслено перспективи запровадження пруденційного нагляду за страховою діяльністю в Україні.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові компанії, страховий нагляд, пруденційне регулювання, пруденційні норми.

Постановка проблеми. Індустрія страхування різноманітна, високоінноваційна, швидко змінювана і зазнає інтенсивної міжнародної конкуренції. Ця динамічна галузь працює в мінливому світі й орієнтована на невизначеність.

Фахівці визнають, що чутливість страхової сфери до змін в економічному середовищі й впливу циклів вимагає як сильної, так і досить гнучкої роботи регулятора. Важливим фактором у стабільності інтегрованого страхового ринку є наявність ефективного та адаптованого пруденційного регулювання, що випереджає розвиток несприятливих подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад і окремих аспектів державного регулювання страхової діяльності зробили такі вчені, як В. Базилевич, О. Барановський, Н. Внукова, К. Воблий, Дж. Глаубер, М. Жилкіна, М. Клапків, М. Мних, Л. Орланюк-Малицька, С. Осадець, К. Пфайффер, В. Райхер, Л. Рейтман, К. Турбіна, Т. Федорова, М. Фурман, У. Хаасен, Р. Холлі, В. Шахов, С. Юрій, С. Янова і низка інших науковців.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Разом з тим узагальнення досягнень світової і вітчизняної економічної думки в галузі дослідження державного регулювання страхового ринку свідчать про необхідність більш

© О. С. Журавка, 2013

глибокого вивчення пруденційного регулювання страхової діяльності та його впливу на ефективність розвитку страхового ринку. Тому потреба в комплексному та системному осмисленні окремих питань обумовлює необхідність подальшого дослідження особливостей регулювання на основі попередження нестабільності страхової системи і запобігання неплатоспроможності страховиків з урахуванням інтеграції українського страхового ринку до світового.

Метою статті є розгляд особливостей пруденційного режиму регулювання страхової діяльності в європейських країнах, визначення перспектив запровадження пруденційного нагляду за страховою діяльністю в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивна глобалізація світового страхового простору вимагає від національних страхових ринків адаптації до нового режиму міжнародної торгівлі страховими послугами, який визначається процесами лібералізації системи страхового нагляду й дерегулювання страхових ринків. Сьогодні важливим завданням є оцінка причин, форм і тенденцій глобалізації страхового середовища, що допоможе оптимально сформулювати стратегію інтеграції страхового ринку України у світовий страховий простір. Глобальна економіка, як і національна економіка окремої країни, з одного боку, є системою, здатною до саморегулювання, а з іншого – піддається активному державному регулюванню. Якщо раніше державне регулювання було винятково атрибутом національної економічної системи, то зараз варто говорити про виникнення міждержавного регулювання, яке здійснюють за участі міждержавних економічних організацій.

Найяскравіше і послідовно міжнародна інтеграція державного регулювання економічних процесів виявилась у країнах Європейського Союзу (ЄС). Тут сформувався механізм регулювання господарського життя, заснований на наднаціональному втручанні в соціально-економічні процеси. Оскільки економічне життя цих країн будується в рамках єдиного внутрішнього ринку, для них особливо важливо, по-перше, проведення єдиної політики у сфері регулювання економічної діяльності і, по-друге, приведення до уніфікації національних систем регулювання, гармонізації законодавств і ухвалення єдиних стандартів регулювання. Наддержавні механізми регулювання формуються не тільки в ЄС, а й у всьому світі, оскільки глобалізація страхового ринку – процес загальносвітовий. Наприклад, противагою європейському центру інтеграції на сьогодні можуть бути США. Системи державного регулювання страхових ринків США (як єдиного національного ринку, що складається з ринків окремих штатів) і ЄС (як єдиного європейського ринку, що складається з національних ринків окремих країн) поступово набувають дедалі більшої схожості, зокрема у сфері регулювання фінансової стійкості та платоспроможності страховиків. Крім того, самі ці регульовані страхові системи дедалі частіше інтегруються між собою, йде взаємопроникнення бізнесу, обмін страховими і перестрахов-

вальними послугами, інформаційний обмін, а останнім часом вагомого значення набуває міжнародна взаємодія на рівні органів страхового нагляду.

З метою вдосконалення моделі державного регулювання страхового ринку в економічній системі України треба вивчати досвід функціонування моделі наддержавного регулювання страхування в ЄС. Крім того, входження України до глобальної фінансової системи вимагає поступового переходу до державного нагляду та регулювання за міжнародними принципами, визначеними відповідними директивами Європейського Союзу, угодами і стандартами міжнародних організацій та асоціацій. Важним фактором у стабільності інтегрованого страхового ринку є наявність ефективного та адаптованого регулювання, що випереджає розвиток несприятливих подій, тобто пруденційного нагляду. Центром уваги діяльності органів страхового нагляду країн ЄС є аналіз на основі пруденційних норм платоспроможності та фінансової надійності страховиків.

У світовій практиці відсутнє усталене регуляторне визначення пруденційного нагляду. Основними міжнародними документами є Директива Європейського Парламенту та Ради № 2009/138/ЄС від 25 листопада 2009 року щодо здійснення діяльності зі страхування та перестрахування (далі – *Solvency II*). На сьогодні поняття «пруденційний нагляд» розглядається як попередній, «ранній» нагляд, що дозволяє реєструвати потенційні можливості ускладнень і проблем у діяльності фінансових установ, який базується на перевірці фінансової звітності [1].

Згідно з Основними принципами страхування та методології Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (*IAIS*) система регулювання і нагляду потрібна для «підтримки ефективних, безпечних, справедливих і стабільних страхових ринків, для сприяння зростання і конкуренції в рамках сектору». Аналіз завдань регулювання і принципів *IAIS* дозволяє відокремити певні сфери державного впливу [2]:

- пруденційне (запобіжне) регулювання (попередження нестабільності фінансової системи та запобігання неплатоспроможності страховиків);
- правове регулювання відносин (страховиків, посередників і споживачів);
- економічне регулювання (податкові важелі для стимулювання або обмеження певних дій на страховому ринку);
- боротьба з відмиванням грошей та протидія фінансуванню тероризму.

Отже, пруденційний нагляд є складовою частиною загальної системи нагляду, що проводять органи, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і базується він на регулярному проведенні оцінки загальнофінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та

якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами.

Також у міжнародних фінансах активно вживається поняття «пруденційні норми, правила» – це кількісні та якісні показники, нормативи і вимоги щодо ліквідності, капіталу та платоспроможності, прибутковості та якості активів, ризиковості операцій, якості систем управління та управлінського персоналу, додержання правил надання фінансових послуг тощо.

З початку нового тисячоліття природні катаклізми, економічні події та демографічні зміни у країнах ЄС негативно впливали на надійність страховиків. Погляди на проблему державного регулювання стабільності страхового ринку суттєво змінилися. Вважається, що рівень платоспроможності окремого страховика повинен визначатися на основі саме його індивідуальних ризиків: що більший ризик діяльності, то більший капітал повинна мати компанія. З метою перегляду регулювання платоспроможності страховиків в Європі велася робота над проектом *Solvency II*, упровадження якого відбулось у 2010–2012 роках. Система *Solvency II* складається аналогічно до Базельських правил у банківській системі з трьох складових [3]:

- перша – кількісні вимоги до фінансових ресурсів (вимоги до страхових резервів, мінімально необхідного капіталу, нормативної маржі платоспроможності, правила інвестування);
- друга – якісні вимоги (вимоги до внутрішніх систем контролю і управління ризиками, принципи пруденційного нагляду);
- третя – ринкова дисципліна (вимоги до прозорості та публічного розкриття інформації).

Нова концепція пруденційного регулювання вимагає уточнення стандартів оцінювання особливих ризиків страховика, змін у правилах обліку та звітності, наявності в органів нагляду за страховою діяльністю відповідних інструментів для відстеження «абсолютної платоспроможності» страхових компаній. Крім моніторингу виконання нормативної платоспроможності, розрахунку страхових резервів та інвестування, наглядовим органам необхідно перевіряти надійність систем управління, якість ведення бухгалтерського обліку, систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю.

Пруденційний нагляд стає невід'ємною складовою системи пруденційного регулювання. Так, у більшості країн ЄС наглядовий процес базується на оцінці ризику, в інших – на розмірі певного параметра. Аналіз останніх публікацій та нормативних документів міжнародних організацій і державних регуляторів страхової діяльності дозволяє зробити висновок, що в останні роки збільшилася тенденція до нагляду на основі ризику (*Risk-Based Supervision – RBS*) разом із тенденцією до зростання конкуренції та надання регуляторами більшої свободи дій страховим компаніям. Діагностичні моделі оцінки ризи-

ку є частиною наглядового процесу в Австралії, Канаді, США, Нідерландах, Швейцарії.

Представники європейських органів нагляду за страховою діяльністю дійшли висновку, що інструменти регулювання – діагностичні, превентивні та рздоровчі – будуть ефективними, якщо вони правильно досліджують ланцюг складних причин виникнення неплатоспроможності. Таким чином, наглядові органи при здійсненні своєї роботи повинні мати інструменти перевірки якості системи менеджменту та внутрішньої системи управління ризиком [4].

Залежно від характеру регулятивних вимог превентивні інструменти можуть бути кількісними або якісними. До перших відносять вимоги до капіталу як буфера для збитків за нестабільних ситуацій; вимоги до капіталу, пов'язані з якістю ризик-менеджменту для заохочення керівництва змінювати пріоритети в управлінні та забезпечення кращої практики ведення бізнесу; межі допустимих активів; спостереження за активами та стрес-тестування активів і зобов'язань стосовно концентрацій, ліквідності, змін процентних ставок, курсів валют та ін.

Якісні інструменти включають вимоги щодо посилення прозорості діяльності компанії; вимоги до навичок і досвіду менеджменту; аналіз менеджменту, систем управління і контролю, внутрішнього моніторингу та інформації для управління; застосування санкцій для компанії за слабкості ризик-менеджменту і контролю [5].

З метою побудови якісної системи запобіжного нагляду в Україні державний регулятор потребує розроблення змістовних ризик-орієнтованих підходів нагляду за страховою діяльністю, виходячи, насамперед, із реальної оцінки ризиків діяльності страхових компаній з позиції впливу потенційних загроз на фінансову стійкість страховиків.

Так, 2009 року у структурі регулятора було створено спеціальний Департамент пруденційного нагляду, який включав чотири відділи (один з яких – Відділ пруденційного нагляду за страховими компаніями). Роком пізніше була прийнята Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, затверджена розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585 [6]. У зв'язку зі змінами у структурі цього державного органу 2012 року в Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), створено окремий Департамент страхового регулювання і нагляду, у структуру якого входить Відділ пруденційного нагляду на ринку страхування.

Відповідно до Концепції, пруденційний нагляд – це система наглядових процедур Нацкомфінпослуг за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, яка дозволяє зменшити наглядове навантаження на фінансові

установи, діяльність яких не несе загрози невиконанню зобов'язань перед існуючими клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов'язань [6].

У зв'язку з тим, що в Україні недавно введено пруденційний режим регулювання – єдиної методики щодо здійснення пруденційного нагляду у страховій діяльності не розроблено. Тому вважаємо за доцільне розглянути основні положення, що затверджені Концепцією запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами.

Першочерговими заходами щодо впровадження системи пруденційного нагляду за страховою діяльністю в Україні є:

- розроблення загальних принципів ідентифікації та оцінки ризиків діяльності страховика на основі міжнародного досвіду;
- удосконалення наявних тестів раннього попередження з урахуванням світового досвіду та особливостей національного ринку;
- корегування форм звітності страховиків, що подаються до Нацкомфінпослуг, з метою більш логічної їх побудови для якісного моніторингу ризиків страхових компаній, а також відстеження стану та тенденцій в окремих галузях страхового ринку;
- удосконалення нормативно-правових актів з питань пруденційного регулювання, у тому числі доопрацювання пруденційних вимог, норм і правил для приведення їх у відповідність до міжнародних принципів та стандартів, визначення державним регулятором вимог до функціонування систем управління ризиками у страхових компаніях.

При здійсненні страхової діяльності повинні контролюватися: належний рівень статутного фонду та інших резервних фондів; дотримання відповідного рівня чистих активів і вимоги щодо їх розрахунку на підставі справедливої вартості активів; перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним (маржа платоспроможності); розміщення коштів страхових резервів в активи визначених категорій, що відповідають вимогам якості та диверсифікації; правильність застосування методики розрахунку всіх видів страхових резервів відповідно до облікової політики страхової компанії; максимальний розмір ризику, який може утримувати страховик щодо одного об'єкта страхування (власне утримання); належний рівень фінансової стійкості (надійності) перестраховиків шляхом установлення вимог до наявності відповідного рейтингу, присвоєного міжнародними рейтинговими агентствами.

Реалізація пруденційного режиму регулювання в українських страхових компаніях передбачає два етапи. Перший етап установлює введення кількісних та якісних вимог до капіталу, платоспроможності, активів, інші показники, розраховані на підставі фінансової та регуляторної звітності. Важливим інструментом пруденційного нагляду мають стати тести раннього попередження, за допо-

могою яких виокремлюються проблемні компанії для детального фінансового аналізу та своєчасного виявлення ризику настання неплатоспроможності.

Другий етап передбачає встановлення нормативів достатності капіталу відповідно до вимог *Solvency II* [Minimum Capital Requirement (MCR), Solvency Capital Requirement (SCR)] і методи їх розрахунку, встановлення граничних розмірів наявного регулятивного капіталу для реагування регулятора і відповідні процедури реагування регулятора при зниженні наявного регулятивного капіталу нижче від цих рівнів [6].

Базовими індикаторами досягнення основних результатів реалізації Концепції на страховому ринку повинні стати:

- зростання капіталізації страхових компаній шляхом збільшення розміру власного капіталу кожного страховика до розміру не менше ніж 2 млн євро;
- підвищення фінансової стійкості страховиків шляхом досягнення перевищення фактичного запасу платоспроможності (маржі платоспроможності) над розрахунковим нормативним не менше ніж на 25% за умови, що активи страховиків оцінені за справедливою вартістю;
- зміна структури та якості активів шляхом зменшення частки інвестицій із підвищенням рівнем ризику в активах страховиків до 20%;
- концентрація страхового ринку шляхом досягнення збалансованих страхових портфелів і зменшення значення індексу концентрації ринку (Герфіндала – Хіршмана) у два рази.

Висновки. Таким чином, формування ефективної системи пруденційного нагляду і регулювання сприятиме вирішенню завдань, пов'язаних із забезпеченням загальної стабільності й цілісності страхового ринку, ефективним захистом інтересів споживачів і підвищенням конкурентоспроможності національних страхових компаній.

Список використаних джерел

1. Barth M. Risk-Based Insurance Solvency Regulation in the U.S. [Electronic resource] / Presented at World Bank Contractual Savings Conference Supervisory and Regulatory Issues in Private Pensions and Life Insurance. – Access mode : http://info.worldbank.org/etools/docs/library/157491/contractual2003/pdf/day1/ses3_barth.pdf.
2. Insurance Core Principles and Methodology, International Association of Insurance Supervisors, October 2003 [Electronic resource] / International Association of Insurance Supervisors. – Access mode : <http://www.iaisweb.org/Insurance-Core-Principles-material-adopted-in-2011-795>.
3. Временко Л. Пруденційні режими регулювання страхової діяльності [Електронний ресурс] / Л. Временко // Офіційний портал «Фориншурер». – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/09/06/16/3791>.
4. Котлобовский И. Б. Рисковый подход к оценке платежеспособности страховой компании / И. Б. Котлобовский, А. Е. Сметанин // Финансы. – 2007. – № 6. – С. 39–43.

5. Чайкін І. Б. Державна політика у сфері правового регулювання ринків страхових послуг: перехід до попереджувального (пруденційного) регулювання страхової діяльності / І. Б. Чайкін // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2010. – № 2. – С. 147–153.
6. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс] : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.

Журавка Е. С.

Пруденціальне регулювання страхової діяльності

Исследованы особенности пруденциального режима регулирования страховой деятельности в европейских странах, определены перспективы внедрения пруденциального надзора за страховой деятельностью в Украине.

Ключевые слова: *страхование, страховой рынок, страховые компании, регулирование страховой деятельности, пруденциальное регулирование, пруденциальные нормы.*

Zhuravka O. S.

Prudential regulation of insurance activity

The paper investigates the features of prudential regulation of insurance activity in European countries, defines the perspectives of insurance activity prudential supervision implementation in Ukraine.

Key words: *insurance, insurance market, insurance companies, regulation of insurance activity, prudential regulation, prudential norms.*

Журавка Олена Сергіївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).

УДК 330.342:504

Н. В. Горін

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Вказано на важливість екологізації інноваційного розвитку економічних систем на регіональному, національному і глобальному рівнях, досліджено взаємозв'язок та взаємовплив еколого-інноваційного розвитку різних рівнів

© Н. В. Горін, 2013

економічних систем, визначено складові механізми фінансування еколого-інноваційного розвитку залежно від рівня економічної системи, подано пропозиції щодо формування механізму фінансування еколого-інноваційного розвитку національної економічної системи України.

Ключові слова: *еколого-інноваційний розвиток, екологізація, інноваційність, економічна система, механізм фінансування.*

Постановка проблеми. Сьогодні ні в кого з фахівців не викликає заперечень той факт, що інноваційність на сучасному етапі є ключовим чинником розвитку економічних систем на всіх рівнях: регіональному, національному і глобальному. Проте з огляду на зростаюче катастрофічними темпами забруднення довкілля у світовому масштабі та всі негативні для людства наслідки, які з ним пов'язані, першочерговим завданням є екологізація розвитку економічних систем і перехід до їх еколого-інноваційного та сталого розвитку. Про важливість цього завдання свідчить і те, що Світовим банком забезпечення екологічної сталості на глобальному рівні розвитку економічної системи визнане однією з основних цілей розвитку тисячоліття [1, с. 38–41]. А для вирішення завдання екологізації економічного розвитку суспільства в цілому у процесі глобалізації світової економіки неминучою є взаємодія національних економічних систем при вирішенні глобальних питань розвитку цивілізації.

Аналіз останніх публікацій. Думку про те, що «інноваційні процеси повинні пронизувати всі рівні функціонування економічних систем», висловлює видатний український економіст С. Злупко [2, с. 22]. Саме на інноваційному шляху розвитку економіки наголошував ще у ХІХ столітті великий вітчизняний учений М. Туган-Барановський [3]. Проблема інноваційного розвитку економіки присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема В. Андрійчука і В. Новицького [4], П. Саблука, В. Кондратьєва, Й. Шумпетера, М. Портера, П. Друкера, А. Тоффлера та інших. Проведені ними дослідження доводять, що саме інноваційна діяльність підприємств, упровадження принципово нових технологій, перехід до нових систем менеджменту, фінансові вкладення в людський капітал можуть стати локомотивом виходу економічних систем із кризового стану. Але все частіше фахівці, серед яких Б. В. Буркинський, І. М. Грабинський, В. Н. Степанов, С. А. Харічков і В. Я. Шевчук, наголошують на необхідності екологізації інноваційної діяльності, а підприємства, у свою чергу, останніми роками проявляють усе більший інтерес до застосування ресурсо-, енерго- та природозберігальних технологій. Дослідження науковців дозволили виявити основні проблемні питання еколого-інноваційного розвитку економічних систем, проте питання фінансового забезпечення переходу економічної системи до екологічної сталості все ще залишається невирішеним.